

उदयपुर जिल्ला र त्यहाँका आदिवासी जाति मगरहरू

भू बर्णन

चुरे पहाडको चट्टानले घेरिएको सप्तकोशी नदीले अगालो मारीरहेको प्राकृतिक सौन्दर्यताले भरिपूर्ण उदयपुर जिल्ला । सालको रुखहरूले चारैतिरबाट घेरेर मनमोहक दृश्य देखिने हरियो फाँटहरू कतै प्रकृतिले नै उपहार दिएको त हैन भन्ने भान हुन्छ । त्रियुगा नदि लसतान् भएर रौतहाको शिखरदेखि लिएर कोशी घामसम्म फैलिई सुनिरहेको छ । यो नदि पहाडी भेगको नामान्त भन्ने लेकको परिचयमी भेगबाट शुरू भई दक्षिण पूर्व हुँदै विज्लाको पुर्वी सिमाना सप्तकोशीमा समिश्रण हुन पुगेको छ । नेपालको नदिनाला मध्ये निकै ठूलो मानिने त्रियुगाले साँच्चै गगानदीको संरुता गराउछ । उदयपुरको परिधीमा भित्ती गोलि पुगेका खिसैकी विज्लाहरू धनकुटा, मुनसरी, सप्तरी, सिन्धुली, ओखलढुङ्गा, खोटाङ र भोजपुर गरी जम्मा नौवटा विज्लाहरूको सिमानाले छोई सगरमाथा अञ्चलको भित्री मधेसमा अवस्थित रहेको छ । यस जिल्लाको विन्न हेदाँ मातृभूमि नेपाल आदिवासी जातिहरूमा मगर, राई, राई, तामाङ, दनुवार, मुसहर, माफी, ठकुरी आदि रहेको पाईन्छ, ब्राह्मण, क्षेत्री, जैमी, दमाई, कामी, मुसहर यसको अलवा रूपमा पर्दछन्, लिम्बू, शेर्पा, भोटे, गुरुङहरूको त्यति घनाबस्ती रहेको पाइदैन । यस जिल्लाको पहाडी क्षेत्रमा प्राचीन कालदेखिनै विशेष गरी मगरहरूको बसोबास रहेँ आएको छ । जुन ठाउँमा जुन जातिको प्रथम आगमन हुन्छ, त्यहाँ त्यसै जातिले आफ्नै भाषामा आफ्नो बसाई सरी नामाकरण गरेको हुन्छ । प्रप्रशः- गाउँ, ठाउँ, खोल्सा, बोला-नाला इत्यादीको नामाकरण मगर भाषामै रहेको छ ।

मगर भाषामा भौगोलिक नामाकरण :

१. ईनामे गाउँ - (तरुल गाउँ), २. भौरु डाँडा - (कट्टस डाँडा), ३. हुप बाँस - (बासुँघारीको बाँस), ४. हूपटार - (बाँस टाहार), ५. कुरीनटार - (टाँकी हान्धार), ६. गीजीन टाहार - (खर टाहार), ७. फ्राकोट गाउँ - (माटो गाउँ), ८. आरघुटाहार - (निगालो टाहार), ९. राधुभञ्ज्याङ - (बाध भञ्ज्याङ), १०. लाम्का गाउँ - (साथी गाउँ), ११. दानसीटाहार - (सल्लो टाहार), १२. नामेटाहार - (तरुल टाहार), १३. तामेल्हुडटाहार - (सामेल्हुगा टाहार), १४. मोचावारी - (केरावारी), १५. राङभाङ टाहार - (अल्लो सिन्धु टाहार), १६. गुमानसीटाहार - (उनीम टाहार), १७. फोक्सीन टाहार - (साल टाहार), १८. साकी गराहा - (साकीले विराएको खेत), १९. छीमुडुङ खोला - (डिकी कुटेने खोला), २०. लुंगी (उंकी टाहार) - (बल्ले टाहार), २१. यसमाली खोल्सा - (यसमाली मगल्ले खेती गरेको ठाउँ), २२. हरीन राहा (हडिया) - (हरिन आयो), २३. खैराहा - (खाई आयो), २४. इलाराहा (इकाहा) - (यहाँ आयो), २५. रौटाहा - (माया पुग्यो) । (लाफा बर्ष १, अक ६)

भौगोलिक अवस्थिति :

यस जिल्लाको क्षेत्रफल २,७२९ वर्ग किलोमिटर छ । भौगोलिक सीमा दक्षिण देशान्तर पूर्वदेखि ८७ १०' सम्म र अक्षांस २६ ३९' उत्तरदेखि २७ ११' भित्र पर्दछ । २०१९ सालदेखि २०२८ सालसम्म मगरहरूको जनसंख्या ६४४ रहेकोमा (श्री दानवहादुर घले मगरको सौजन्यताबाट) २०३८ सालको जनगणना अनुसार कुल जनसंख्या १,४९,८०४ थियो । त्यसमध्ये ७,३८४ मगरको जनसंख्या ४.६२% देखाइएको छ, भने २०४८ सालको जनगणनामा कुल जनसंख्या २,२१,२४६ रहेको र मगरहरूको संख्या ३१,६१० मा १४.२८% देखाइएको छ । (राष्ट्रिय जनसंख्या आयोगबाट साभार) जनगणनाले तथ्य जनसंख्या पेश गर्न सकेको छैन । २०४८ सालको जनगणनाले मगरहरूनै बाँधि रहेको देखाईएको छ । यसले के प्रमाण पुर्‍याउँछ भने उदयपुर जिल्ला मगरहरूको घनाबस्ती भएको ठाउँ हो हाल यो जिल्लालाई राजनैतिक विभागीकरण अनुसार २ क्षेत्रमा विभाजन गरीएको छ । यहाँ ४७ गा. वि. स. रहेको छ । हालको सदरमुकाम विगत २०२८ साल जेष्ठ ९ गते गाइघाट बोसेमा सारिएको थियो र हालसम्म त्यही अवस्थित रहेको छ, सो भन्दा पूर्व सदरमुकाम उदयपुराढीमा रहेको थियो । पुर्व परिचम दुवै तर्फको जनताको मकालाई ध्यानमा राखी सदरमुकाम सारिएको पाइन्छ । हाल पुर्व परिचम भेगका जनताहरूले सदरमुकाम आई पुग्न २०, २१ कोश रैदल यात्रा गर्नु पर्दछ । केहि बर्ष यता देखि यातायातको सुविधाले गर्दा केही मात्रामा दक्षिणी भेगका जनताहरूलाई सुविस्ता पुगेको देखिएतापनि पहाडी भेगका जनताहरूलाई भने रैदल यात्रामै गर्नु पर्दछ । यो जिल्ला समुन्द्री सतहबाट ९ देखि ८ हजार फिटसम्मको उचाईमा रहेको ।

मातृभाषीय जनजीवन :

यहाँका आदिवासी मगरहरूको आर्थिक जिविकोपार्जनको प्रमुख स्रोत कृषिमा नै आधारित छ । मकै, कोदो, धान, फापर, जौ, आलु, पिडालु सुनुनी भटमास, बोडी, जनेलो आदिको बेती गरिन्छ । पशुपालनमा गाई, गोरू, बाख्रा, बख्सी, सुगर, राँगा, कुखुरा आदी छन् । मगरहरू अति मिलनसार सहयोगी भावना राख्छन्, छेल कपटार्ई गर्न जान्दैनन् । फुलंदको समथमा ढाक्रकोकी रूपैयाँ अर्जन गर्दछन् । आर्थिक समाधान घरपाल्बा जनतारहरू बखी, नाखा, गाई, गोरू, सुपुर लगायत सुत्ला, नासपाती, केरा, धु, बेचेर पुति गर्दछन् ।

2014 12 31

श्री ५ को सरकारको शिक्षा कार्यालय अन्तरगत मगर पुरुषहरू ३८९५ र महिलाहरू ०५६५ दुवैगरी शिक्षक पेशामा ४, ४७, रहेको पाइन्छ । S.L.C., I.A., I.L., B.A., B.L. उत्तिर्ण भएको जोड्ने हो भने मगर समाजमा ६४५ शिक्षित छन् हाल (M.A.) दोस्रो वर्षमा अध्ययनरत श्री थोप बहादुर खपाङ्गी मगर (टी.बी.) मात्र हुनुहुन्छ । शिक्षक पेशामा सलग्न स्थायी मगर शिक्षकहरू मा. वि. स्तरमा एउटै रहेको छैन, नि. मा. वि. मा २ जना शिक्षक रहेको छ । बाँकी सबै प्रा. वि. स्तरका शिक्षकहरू रहेको छ । निम्न स्कूलहरूमा मगर शिक्षकहरू रहेको पाइएको छ । उदयपुर जिल्लामा कार्यरत स्थायी शिक्षकको नामावली- (जिल्ला शिक्षा कार्यालय उदयपुर गाइघाट सौजन्यता)

१. पवित्रा कुमारी पुर्वछाने	प्रा. बी.	कटुन्चे पावाखोला	२८. मोहनबहादुर लागी मगर	"	भारतचौ, पावुं
२. नन्द कुमार मगर	"	नामे डाँडा	२९. दिलबहादुर आले मगर	"	रानीवास, रौताहा
३. मानबहादुर	"	पंचावती	३०. टंकबहादुर थापा मगर	"	डौलीचौर
४. चेतबहादुर	"	छुप्लीडा	३१. हीमालकुमार लामिछाने मगर	"	साउने
५. देवीबहादुर	"	बेतेनी	३२. मीनबहादुर मगर	"	धापलाड
६. हुकुमबहादुर राना	"	चीलाउने, भञ्ज्याङ	३३. धुबबहादुर मगर	"	सीघरेटी
७. खेशबहादुर गरुडजा मगर	"	जल्केनी	३४. रितबहादुर मगर	"	सावा, सिद्धीपुर
८. भीमबहादुर मगर	"	नेपालटार	३५. ठकबहादुर मगर	"	सावा सिद्धीपुर
९. रमेशकुमार खपाङ्गी मगर	"	चुलाढुंगा	३६. तर्बदा घले मगर	"	कालीखोला तिवेनी
१०. जनकबहादुर मगर	"	सल्ले	३७. विमला घले मगर	"	कालीखोला तिवेनी
११. रूद्रबहादुर लागी मगर	"	मालबासे	३८. मित्र थापा मगर श्री जोती उच्च मा. वि. बैजटार	"	वि. बैजटार
१२. हस्तबहादुर मगर	"	कालीखोला, बगाहा	३९. राज बहादुर राना मगर श्री जनता नि. मा. बी. जहडा	"	जहडा
१३. गौरबहादुर मगर	"	कुनाही	४०. मानबहादुर राना मगर	"	जहडा
१४. खन्विस थापा मगर	"	कमारो, रातमाटे	४१. मेर्पा राना मगर	"	जहडा
१५. भीमबहादुर पावे मगर	"	रातमाटे, बर्रे	४२. गणेश राना मगर	प्रा. वि.	भिल्के पोखरी
१६. गौरबहादुर मगर	"	रातमाटे, बर्रे	४३. खडग राना मगर	"	भिल्के पोखरी
१७. जुद्धबहादुर मगर	"	हाडेवास	४४. उमेश थापा मगर	"	गुराँसे
१८. नारायण थापा मगर	"	हाडेवास	४५. अमृतबहादुर मगर	"	सावा, सिद्धीपुर
१९. खगेन्द्रबहादुर मगर	"	चीयावारी	४६. कुमारी अंजना पावे	"	बाहुनीटार
२०. नेत्रबहादुर मगर	"	सितले	४७. चन्द्रबहादुर जर्घा मगर	"	बाहुनीटार
२१. छविन्द्रबहादुर मगर	"	नाडराङ्गे	४८. विरबहादुर आले मगर	"	खर्कु, रानीवास
२२. महेंद्रबहादुर रिखाम मगर	"	बुहाडे, कालीखोला	४९. भीमबहादुर आले मगर	नि. मा. वि. मुकुंची	
२३. तीलकुमारी मगर	"	रतनपुर	५०. सूर्यबहादुर खपाङ्गी मगर	नि. मा. वि. मुकुंची प्राध्यापक	
२४. जीतबहादुर थापा मगर	"	भोर्ले, टिस्कू	५१. लोकेन्द्रबहादुर मगर	प्रा. बी.	मैनासैनी
२५. एबहादुर आले मगर	"	कपती	५२. त्रिरन्द्रकुमार मगर	मा. बी. लाफगाउं नि. मा. वि.	
२६. कनकबहादुर राना मगर	"	कपती	५३. मानबहादुर राना मगर	प्रा. बी.	पोखरे
२७. कनकबहादुर राना मगर	"	रौताहा, नामता	५४. खम्बहादुर खपाङ्गी मगर प्रा. बी.	पचायती, जगेटार	

महिला शिक्षक परिपुर्ति ग्रामीण परियोजना अस्थापी महिला शिक्षिकाहरू ३० जना मध्ये ३ जना मगर महिला शिक्षिका रहेका छन् । महिला ग्रामीण परियोजना अन्तरगत अस्थापी शिक्षिकाको नामावली-

४४. भुवनकुमारी मगर	प्रा. बी.	ओखेनी
४५. ताराकुमारी थापा मगर	"	माडीबास
४६. राधाकुमारी आले मगर	"	सिसुवा

२०१४

जिल्लाको अधिकांस मगरहरू १०५ मातृभाषा बोल्दछन् । तर जनगणनाले तथ्य निकाल्न सकेको छैन । अझै भन्नु भनेको भेगाका बढेपाका मगरहरू बस कुरा बोल्न पनि जान्दैनन् । आफ्नै रहन सहन, पुरुषहरू भोटो, कव्वाड, धोती, टोपी, दौरा, सुन्नाल, लगाउँछन् । भने महिलाहरू गुन्चू, चोली, पछ्यौरा, सुतका, गहना, भडुवारी, बुलाकी, मुन्दी डोरो, नौगोडी, तिलहरी, पछ्यौरा, पछ्यौरा, रस्मोला ठट्टोपनी गरेको प्रायशः मगर वस्तीहरूमा पाइन्छ । युवा र युवतीहरूले रूमालमा बुधा भर नाम लेखी मायाको चिन्ह भनी साटासाट गर्छन् । दुःख सुख के हो ? आफ्नै पाखुरीमा थुल्छन् । मेला हाटबजारमा सोरठी गीत गाउँछन्, हाल यो नाच, धनकुटा, मोरङ जिल्लाको केरवारी डांगी हाटमा प्रसस्त मात्रामा नाचिन्छ । साउने संकली, माघे संकली, तिहार, नैशाखेपुर्णिमा, जस्ता चाडहरू घुमघामसंग मनाउँछन् । यहाँको मगरहरूको चलन धेरै बढेदिब चलिआएको भनि साडर (सोरी

चेलीले माईतिलाई थाहा नदिई पर पुरुषसग घरजम गर्दछ भने माइतिले छोरी चेलीसंग २० धानी मासु, एक कडुवा रस्मी एक घ्याम्मा जौड, बत्ती, एकमुरी चामल, एक पुम्से रोटी, माछा असुल्ले चलन) खाने चलन छ । विधित युवा पिढीमा गो टाढै रहेको छ । तर पहाडी भेगमा भने मुख्य रित बनेको छ ।

मगर समाज जातीय समाजिक जागरण:

नेपाल मगर सघको तत्वाधानमा २०४९ कार्तिक २६ र २७ गते प्रथम जिल्ला सम्मेलन बेलटार बजारमा सम्पन्न भएको थियो भने दोस्रो जिल्ला सम्मेलन मुकुन्दी बजारमा २०५० साल असोज १० गते सम्पन्न भई सकेको छ । जिल्ला सम्मेलनले चयन गरेका नेपाल मगर सघ जिल्ला कार्य समितिको निम्न पदाधिकारी रहनु भएको छ ।

७. "	- गणेशबहादुर मगर (सिहीपुर)
८. "	- गंगाबहादुर राणा मगर (इनामे)
९. "	- लिलबहादुर मगर (लेखगाउँ)
१०. "	- ठाकुरबहादुर मगर (खोलागाउँ)
११. "	- सुर्जबहादुर खपाङ्गी मगर (रोताहा)
१२. "	- दिपबहादुर थापा मगर (ठोक्सीला)
१३. "	- एकबहादुर आले मगर (रिस्क)
१४. "	- मानबहादुर केष्वाकी मगर (तावाश्री)
१५. "	- भेसबहादुर थापा मगर (सीरीसे)
१६. "	- प्रेम खत्री मगर (मयाबु)
१७. "	- मोहन मगर (सोरुङ्ग छिबिसै)
१८. "	- देवबहादुर मगर (बसाहा)
१९. "	- केशव आले मगर (बेलटार)

भातृसंस्था अन्तरगत उदयपुर जिल्ला मगर विद्यापीठ तदर्थ समिति एक भेलाको रूपमा श्री ज्योती उच्च मा वि मा

- कार्तिक ५ गते गठन भएको थियो । उक्त समितिमा निम्न पदाधिकारीहरू रहेका छन् :
१. अध्यक्ष	- श्री खिलबहादुर खपाङ्गी मगर
२. उपाध्यक्ष	- श्री यमबहादुर पुरामी मगर
३. कोषाध्यक्ष	- सुश्री तारा थापा मगर
४. सदस्य सचिव	- श्री रितबहादुर पुरामी मगर
५. सदस्यहरू	- श्री हिमबहादुर लुङ्गेली मगर
६. "	- श्री रूद्रबहादुर लागो मगर
७. "	- श्री केशव आले मगर
८. "	- सजोग "लाफा" मगर
९. "	- विरेन्द्र आले मगर
१०. "	- शम्सेर खपाङ्गी मगर
११. "	- हरिबहादुर थापा मगर

वृद्धिजीवी मगरहरूमा एउटै घरको ओतमुनी बत्सुपने आफ्नो धर्म,हस्तकृति, भाषालाई भुल्नु भनेको आफु रगत देखि टाढीपको भान मगर दाजुभाइबाट सन्तमा आएको छ । यस जिल्लामा मातृभाषामा पठाशाला स्थापना गरेर सञ्चालन गर्ने यिनै किने स्थिति रहेको छ । शायद निकट भविष्यमातै मातृभाषामा पाठशाला स्थापना हुने कुरा पनि थाहा भएको छ । यस जिल्लाका मगरहरूको निम्न थरहरू रहेको पाइएको छ । उदयपुर जिल्लामा बसोबास गर्ने मगर थरहरू : १. घले मगर २. गरडङ्गा मगर ३. लुङ्गेली मगर ४. थापा मगर ५. लागो मगर ६. किडरीङ्ग मगर ७. पुरामी मगर ८. पुर्वछाने मगर ९. रुवाले मगर १०. राणा मगर ११. घाना मगर १२. जर्गा मगर १३. मसराङ्गी मगर १४. आछामी मगर १५. लाम्जिने मगर १६. खपाङ्गी मगर १७. बुर्जा मगर १८. आले मगर १९. पाचे मगर २०. गुरुमञ्जन मगर २१. स्यापछाकी मगर २२. यस्ताली मगर २३. सारु मगर २४. रैका मगर २५. मिरीङ्ग-चीङ्ग मगर २६. सुपुलीङ्ग मगर २७. खाल मगर २८. बलामपाकी मगर २९. पुन मगर ३०. पुताहा मगर ३१. समाल मगर ३२. दलामी मगर ३३. खपाङ्गी मगर ३४. रिखाम मगर ३५. धोचोङ्गी मगर ३६. तोरोथाकी मगर ३७. लीमेल मगर ३८. खुलाल मगर ३९. पुवार मगर ४०. पिठाकोटे मगर ४१. गेलाल मगर ४२. केरेपछाकी मगर ४३. लामा मगर ४४. कालिकोटे मगर ।

राजनीतिको क्षेत्रमा पचायत कालमा २ पटक उपसभापति हुनुभएका श्री दान ब. घले मगर शोब न. २ का क्षेत्रीय सदस्य श्री पूर्ण बहादुर स्यापछाकी मगर (वर्तमान नेपाल मगर सघ जिल्ला कार्य समितिका अध्यक्ष हुनुहुन्छ) क्षेत्रीय संगठन अन्तरगत

2014 12 31

